

ב ש ל ח

הקב"ה⁵, ולא זעקה מגודל היסורים וקושי השיעבוד⁶, שהרי כבר נאמר לפניו "ויאנחו בני מן העבודה".

ד) איך מתאים בכלל לתאר את ענין התפלה בשם "אומנות (אבותם)"? ומל- בד זאת: הרי ה"אומנות" (במובן של התעסקות קבועה באיזו עבודה או מלא- כה) של האבות היתה, בפשוטו של מקרא, רעיית צאן, כמסופר בתורה.

ב. להלן ממשיך רש"י: "באברהם הוא אומר אל המקום אשר עמד שם. ביצחק לשוח בשדה⁷. ביעקב ויפגע במקום⁸". והיינו כי הלשונות "עמד", "לשוח", "ויפגע" מרמזות לענין התפ- לה.

ולכאורה אינו מובן: למה הביא רש"י כתובים אלו שתפילותיהם של האבות נזכרות בהם בדרך רמז, ולא הביא במקומם כתובים אחרים שבהם מפורש ענין זה:

באברהם נאמר (בפ' לך⁹, שהוא גם קודם להכתוב שמביא רש"י): "ויבן שם מזבח לה' ויקרא בשם ה'" [או הכ' שלפניו "ויבן שם מזבח לה' ה- נראה אליו"]. ויתירה מזו: הכתוב "אל המקום אשר עמד שם" נאמר בפרשה (דסדום ועמורה) שבה מפורש, ובארי- כות גדולה, שאברהם הרבה בבקשות ותפילות בעד סדום ועמורה — ואילו

א. בהמשך הסיפור דיציאת בני- מארץ מצרים ורדיפת המצרים אחרי- הם נאמר בפרשתנו¹⁰: "פרעה הקריב וישאו בני את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם ויראו מאד ויצעקו בני אל ה'". ומעתיק רש"י מן הכתוב תיבת "ויצעקו" ומפרש: "תפשו אומנות אבו- תם"¹¹.

וצלה"ב:

א) מה קשה בתוכן הכתוב שבגלל זה הוצרך רש"י לפרש את פירושו הנ"ל? — הלא פי' הכתוב מובן ב- פשטות: כאשר ראו בני שהנם בצרה, כי "מצרים נוסע אחריהם", צעקו והת- פללו אל הקב"ה שיציל אותם.

ב) אין לפרש שרש"י בא לשלול הפי' ויצעקו ל' תרעומת:

דלכאורה רק עפ"י מובן ההמשך: ויצעקו גו' מה זאת עשית לנו גו'.

— דא"כ העיקר חסר והול"ל: ויצעקו, ויתפללו תפשו כו'.

ג) ולאידך, אם יש צורך לפרש ולב- אר טעם צעקתם ותפילתם להקב"ה, הרי הי' לו לרש"י לפרשו בכתוב שבו מסופר ע"ד צעקת ותפילת בני לה' בפעם הראשונה — והיינו בפ' שמות שבה נאמר¹² "ויזעקו (בני) ותעל שו- עתם אל האלקים" ? כי עכצ"ל בפש- ש"מ, שהו"ע צעקת ושועת התפלה ל-

(1) יד, י.

(2) תנחומא ט. מכילתא ע"פ (וציינו ברמב"ן כאן) — ובשניהם כתוב אחד בנוגע לאברהם (כבפנים ס"ב), משא"כ בנוגע ל- יצחק ויעקב.

(3) רמב"ן בדעת התרגום.

(4) ב, כג.

(5) להעיר מפ'י הב' באוה"ח שם. וב-

כלי יקר שם בתחילתו.

(6) כמ"ש בספורנו ופי' הא' שבאוה"ח שם.

(7) וירא יס, כז.

(8) חיי שרה כד, סג.

(9) ויצא כח, יא.

(10) יב, ח.

שבנ"י יבואו לארץ ישראל י. ועד כ"כ שבנ"י יוצאים ביד רמה י¹⁵ (אף ש"ויר-דף אחרי בני ישראל"), ועפ"ז אינו מו-בן, מ"נ: אם האמינו בהבטחת הקב"ה — אין צורך להתפלל. ואם לא האמינו (כי עי"ז שראו ש"מצרים נוסע אח-ריהם" והים לפניהם כו' נפלו בהם ספיקות כו'), הנה מה מקום להתפלל להקב"ה ?

ולכן מפרש רש"י: "תפשו אומנות אבותם", היינו שזה שמצינו תפלות אצל האבות הוא לא רק שהתפללו בעת צרה, או במצב כיו"ב המביא לידי תפלה להקב"ה, כ"א זו היתה אומנות י¹⁶ ש-להם (ע"ד ל' רש"י בישראל ובלעם י¹⁷), שכן התנהגו תמיד בכל עת להתפלל להקב"ה (וכמו שמוכיח כן מן הכתובים, כדלקמן).

ועד"ז הי' אצל בני (בנים לאבו-תם) י¹⁸, שגם הם התפללו להקב"ה אף שכבר היתה להם הבטחה מאת הקב"ה שיבואו לארץ.

[ומה שנאמר בהכתובים לאח"ז ש-בני אמרו אל משה "המבלי גוי מה זאת עשית לנו גוי טוב לנו עבד מצרים גוי" — הרי זהו לאחרי ש-ויצעקו בני אל ה'" ולא נענו — שאזי י¹⁹ התחילו להתאונן י²⁰.

14) שמות ג, יז. וארא ו, ח. בא יב, כה. ובפירש"י שם פסוק כז.

15) פרשתנו יד, ח.

16) ע"ד שלחני תגר (רש"י — מספרי שם — דברים א, יג).

17) מטות לא, ח. עיי"ש בפירש"י.

18) העיר ממרו"ל (ברכות כא, א. וראה תניא פ"ג): הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו.

19) ועפ"ז מתורץ בפשטות דיוק הרע"ב והגוי"א ועוד (בפירש"י) שמן הכתוב המבלי גוי משמע שנתרעמו (וע"כ אין לפרש שזה שצעקו היתה תפלה בלב שלם) — כי הרי

רש"י אינו מביא תפלות אלו, אלא מש"נ בסיום הענין (לאחרי הפיכת סדום ועמורה) ברמו "אשר עמד שם" ?

ועוד זאת: במכילתא — שהיא, לפי ציון המדפיסים י²¹, המקור לפירש"י זה — הובא אמנם הפסוק הג"ל שנאמר (בפ' לך) "ויבן שם מזבח גוי", ולא הפסוק שמביא רש"י

[אולם אין להוכיח משינוי זה שרש"י מצא גירסא כזו במכילתא (אף שגם אז יש מקום לשאול למה בחר רש"י בנוסחא נדירה ולא בנוסחא הנפוצה כו') — מאחר שרש"י לא הביא את פירושו בשם המכילתא, אלא בתור פירוש בפשט"מ, הרי י"ל ששינה את דרשת הכתוב מכמו"ש במכילתא באו-פן שתתאים לפשוטו של מקרא (כדרכו של רש"י בכ"מ)]:

ועד"ז גבי יצחק, שאנו מוצאים ב-מפורש בר"פ תולדות י²²: "ויעתר יצ-חק", "שהרבה והפציר בתפלה" עבור רבקה אשתו;

וכן ביעקב, שתפלתו מפורשת בפ' וישלח י²³ — "הצלני נא מיד אחי גוי"; — הרי שבכל כתובים אלו מפורש ענין תפלתם של האבות, ולא רק בד-רך רמו כבכתובים שבפירש"י.

ג. והביאור בזה: הקושי שבהכתוב (בתיבת "ויצעקו") שרש"י בא לתרץ, הוא:

מא מקום הי' להתפלל ובצעקה ל-הקב"ה — הרי כבר הבטיח להם הקב"ה

11) ולפענ"ד הוא — מתנחומא: א) קרוב יותר ללשוננו. ב) ועיקר — בדי"ה הסמוך מציין רש"י עצמו לתנחומא — ולמה תומ"י יפליג למק"א ? ! ובתנחומא מביא ג"כ מפ' לך — אבל כתוב המאוחר (יג, ד) !

12) כה, כא. ובפירש"י.

13) לב, י"ב.

ולכן מביא רש"י דוקא הכתובים "אשר עמד גו'", "ויצא יצחק לשוח בשדה", "ויפגע במקום" — שבכל אלו לא היו סיבות מיוחדות שבשבילן באו להתפלל; ומוכח מזה שענין התפלה ה' אצלם בדוגמא של "אומנות", של הת-עסקות באופן תמידי, גם מבלי סיבה מיוחדת שתעורר אותם להתפלל ל"הקב"ה.

ועפ"ז מובן בפשטות שלא יתכן פירוש זה גבי תפילתן של ישראל בפ' שמות, מאחר שתפילתם זו בצר להם היתה בתוכן של בקשה מיוחדת: התפללו לה' להושיעם ממצוקתם [ועד"ז בפ' בא²¹ "ויקד העם", שטעם מיוחד לתפילה הלזו, כדפי' רש"י שם — "על בשורת הגאולה כו'"].

ה. ההוראה מזה בעבודת האדם: ענין התפילה, ועד"ז לימוד התורה וכו', צ"ל בדוגמת ענין של "אומנות". היינו שלימוד התורה שלו צ"ל לא רק בכדי לידע המעשה אשר יעשו ואת המעשה אשר לא תיעשנה וכיו"ב, אלא לשם לימוד התורה עצמו. ועד"ז בקיום המצוות ועבודת התפילה, שהתעסקות בהן אינה צריכה להיות לשם איזו תכלית ומטרה פרטית וכו', אלא באופן של אומנות, שזהו כל ענינו וכל מציאותו לעבוד הקב"ה בכהנ"ל.

ועד"ז צ"ל גם בהעבודה עם הו-לת: לא להתחשב בזה שבחיצוניות אין נראה שה"זולת" יש לו שייכות לתורה ולתפילה כו'; כי עליו לדעת שבעצם ובפנימיות זוהי ה"אומנות" של כאו"א מישראל, כי זוהי האומנות דאבות כאו"א, אלא שהיא בהעלם אצלו, ועליו רק לגלותה מההעלם אל הגילוי.

(משיחת ש"פ בשלח תשל"ה)

גם י"ל שדיבורים אלו לא באו מחמת העדר האמונה בה' (וכוונתם בזה היתה להתלונן כו'), אלא שדברו כן מחמת מצבם הדחוק, כטבע בנ"א הנמצאים בעת צרה כו' שמדברים מפני הצער בלי כוונה וכמרו"ל אין אדם נתפס בשעת צערו כי לא ברשע ידבר אלא לא בדעת²². אבל האמונה בהבטחת הקב"ה בתוקף אצלם, וכמפורש בפ"י רש"י לאחר זה עה"פ²² "דבר אל בניי ויסעו — כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו²³ ביי" — הרי מפורש שבניי האמינו בה' ובזכות זה כדאי . . לקרוע להם היים".

ד. עפ"ז מובן ג"כ מה שרש"י מד-ייק להביא דוקא כתובים אלו כהוכחה לתפלתם של האבות — שהייתה באופן של "אומנות":

תפילת אברהם אבינו בפ' לך היתה משום טעם מיוחד (כפירש"י שם: נתבא שעתידין כו' והתפלל שם עלי-הם. ועד"ז בכ' שלפנ"ו שהיתה כעין תפילת הודי', כפרש"י שם: על בשורת הזרע ועל בשורת א"י). וכן תפלתו על אנשי סדום ועמורה שהיתה למען הצילים מהפיכתן. ועד"ז תפילת יצחק דר"פ תולדות היתה לצורך בקשה מיוחדת — שתפקד רבקה אשתו. וכן ביעקב — תפלתו: "הצילני נא מיד אחי גו'".

זה שנתרעמו ה' לאחר ש"ויצעקו" ולא נענו כו', או י"ל ע"ד שכבר פירש"י (וישב לו, כ) שמי שאמר זה לא אמר זה (ע"ד פי' הרמב"ן כאן פסוק י').

20) וע"ד מ"ש הרמב"ן כאן (פסוק יא) ועוד — בדברי המכילתא.

21) ב"ב טז, ב. פרש"י שם.

22) יד, טו.

23) ל' עבר, ולא פרש"י איזו אמונה.

— כי מפורשת בקרא ובפרש"י לפני זה: שמות ד, לא, יב, כז, לט.